

Przypomnienie elementów z rachunku
prawdopodobieństwa. Naiwny
klasyfikator Bayesa. Aktualizacja
rozkładów wg reguły Bayesa.

Przemysław Kłęsk
pklesk@wi.zut.edu.pl

- 1 D. Hand, H. Mannila, P. Smyth, *Eksploracja danych*. WNT, Warszawa, 2005.
- 2 J. Koronacki, J. Ćwik, *Statystyczne systemy uczące się*. WNT, Warszawa, 2005.
- 3 P. Cichosz, *Systemy uczące się*. WNT, 2007.

Prawdopodobieństwo warunkowe

Niech A i B są pewnymi podzbiórami przestrzeni zdarzeń Ω . $A, B \subset \Omega$. Prawdopodobieństwo zdarzenia A pod warunkiem, że zaszło zdarzenie B oblicza się następująco:

$$P(A|B) = \frac{P(A \cap B)}{P(B)}, \quad P(B) \neq 0. \quad (1)$$

Inny sposób:

$$\begin{aligned} P(A|B) &= \frac{P(A \cap B)}{P(B)} = \frac{\frac{\#(A \cap B)}{\#\Omega}}{\frac{\#B}{\#\Omega}} \\ &= \frac{\#(A \cap B)}{\#B}. \end{aligned} \quad (2)$$

Przykład

Tabela z danymi:

nr	płeć	palanie	sport
1	M	tak	nie
2	M	tak	tak
3	K	nie	nie
4	M	nie	tak
5	K	nie	tak
6	M	nie	tak
7	K	tak	tak
8	M	nie	tak
9	M	nie	nie
10	K	nie	nie

Jakie jest prawdopodobieństwo (w danych), że wylosowany człowiek jest palący, pod warunkiem, że uprawia sport?

$$P(\text{palanie} = \text{tak} | \text{sport} = \text{tak}) = \frac{2}{6}.$$

Jakie jest prawdopodobieństwo (w danych), że wylosowany człowiek uprawia sport pod warunkiem, że jest to niepalący mężczyzna?

$$P(\text{sport} = \text{tak} | \text{płeć} = \text{M}, \text{palanie} = \text{nie}) = \frac{3}{4}.$$

Jakie jest prawdopodobieństwo (w danych), że wylosowany człowiek jest kobietą i uprawia sport pod warunkiem, że nie pali?

$$P(\text{płeć} = \text{K}, \text{sport} = \text{tak} | \text{palanie} = \text{nie}) = \frac{1}{7}.$$

Przypomnienie

Manipulowanie wzorem prawdopodobieństwa warunkowego

Przenoszenie zdarzenia pod warunek:

$$\begin{aligned}P(A, B|C) &= \frac{P(A, B, C)}{P(C)} = \frac{P(A, B, C) \cdot P(B, C)}{P(C) \cdot P(B, C)} \\ &= P(A|B, C)P(B|C).\end{aligned}\tag{3}$$

„Wyłuskiwanie” zdarzenie spod warunku:

$$\begin{aligned}P(A|B, C) &= \frac{P(A, B, C)}{P(B, C)} = \frac{P(A, B, C) \cdot P(C)}{P(B, C) \cdot P(C)} \\ &= \frac{P(A, B|C)}{P(B|C)}.\end{aligned}\tag{4}$$

Zrobić przykład z przeniesieniem zdarzeń A_1, \dots, A_{n-1} pod warunek:

$$P(A_1 A_2 A_3 \cdots A_n | B) = P(A_2 A_3 \cdots A_n | A_1 B) P(A_1 | B) = \dots$$

Niezależność zdarzeń

- Mówimy, że dwa zdarzenia A i B są niezależne (piszemy $A \perp B$), wtedy i tylko wtedy, gdy:

$$P(A \cap B) = P(A) \cdot P(B). \quad (5)$$

- W odpowiednio dużej populacji Ω , jeżeli $A \perp B$, to należy oczekiwać, że A z taką samą częstością pojawia się w Ω jak i w B , oraz odwrotnie że B z taką samą częstością pojawia się w Ω jak i w A .
- Czyli jeżeli $A \perp B$, to $P(A|B) = \frac{P(A \cap B)}{P(B)} = \frac{P(A)P(B)}{P(B)} = P(A)$.
- Jeżeli zdarzenia nie są niezależne to ich występowanie razem ma inne prawdopodobieństwo (częstość), niż iloczyn prawdopodobieństw. Możemy domniemywać korelacji — czyli istnienia pewnej przyczyny, która te zdarzenia wiąże.

W poprzednim przykładzie, sprawdzić czy zdarzenia: płeć = M oraz sport = tak są niezależne?

Przypomnienie

Prawdopodobieństwo całkowite

Dla każdego rozbitcia przestrzeni zdarzeń Ω na rozłączne podzbiory B_1, B_2, \dots, B_n (każdy o dodatniej mierze prawdopodobieństwa), tj:

$$\begin{aligned}\bigcup_{i=1}^n B_i &= \Omega, \\ \forall i \neq j \quad B_i \cap B_j &= \emptyset, \\ \forall i \quad P(B_i) &> 0.\end{aligned}$$

prawdopodobieństwo dowolnego zdarzenia A możemy obliczać wg wzoru:

$$\begin{aligned}P(A) &= P(A|B_1)P(B_1) + P(A|B_2)P(B_2) + \dots + P(A|B_n)P(B_n) \\ &= \sum_{i=1}^n P(A|B_i)P(B_i).\end{aligned}\tag{6}$$

Przykład

- Trzy fabryki produkują żarówki.
Prawdopodobieństwa, że wyprodukowana żarówka będzie świeciła dłużej niż 5 lat, wynoszą dla tych fabryk odpowiednio: 0.9, 0.8, 0.7.
Prawdopodobieństwa napotkania na rynku żarówek z danej fabryki, wynoszą odpowiednio: 0.3, 0.5, 0.2.
Jakie jest prawdopodobieństwo, że losowo zakupiona żarówka będzie świeciła dłużej niż 5 lat?
- Jeżeli wiemy, że pewna losowo zakupiona żarówka świeciła dłużej niż 5 lat, to jakie jest prawdopodobieństwo, że pochodzi ona z drugiej fabryki?

Przypomnienie

Prawdopodobieństwo całkowite (odwrócenie)

$$P(B_i|A) = \frac{P(B_i \cap A)}{P(A)}$$
$$= \frac{P(B_i \cap A)}{P(A|B_1)P(B_1) + \dots + P(A|B_n)P(B_n)} \quad (7)$$

$$= \frac{P(B_i \cap A) \frac{P(B_i)}{P(B_i)}}{P(A|B_1)P(B_1) + \dots + P(A|B_n)P(B_n)} \quad (8)$$

$$= \frac{P(A|B_i)P(B_i)}{P(A|B_1)P(B_1) + \dots + P(A|B_n)P(B_n)}. \quad (9)$$

Innymi słowy, patrzymy na udział i -tego składnika w całej sumie obliczanej wg prawdopodobieństwa całkowitego.

Schemat Bernoulli'ego

Prawdopodobieństwo uzyskania k sukcesów w serii n prób, gdzie prawdopodobieństwo sukcesu w pojedynczej próbie jest równe p , a porażki $1 - p$:

$$P(p, k, n) = \binom{n}{k} p^k (1 - p)^{n-k}. \quad (10)$$

Przypomnienie

Elementy dla zmiennych/przestrzeni ciągłych

- Operujemy na funkcji gęstości rozkładu prawdopodobieństwa $p(x)$ i dystrybuancie $F(x) = P(X \leq x)$.
- $\int_{-\infty}^{\infty} p(x)dx = 1$.
- $P(a \leq X \leq b) = \int_a^b p(x)dx$.
- $P(a \leq X \leq b) = F(b) - F(a)$.
- Różniczka dystrybuanty: $dF(x) = p(x)dx$.
- Całka z funkcji gęstości: $\int p(x)dx = F(x) + C$.
- Dla zbiorów (wielowymiarowych) mierzalnych w sensie całki Lebesgue'a:

$$P(A) = \frac{\int_A 1d\lambda}{\int_{\Omega} 1d\lambda}. \quad (11)$$

(Przykłady: igła spuszczana na stół, spotkanie Romeo i Julii.)

Wartość oczekiwana

- Wartość oczekiwaną (lub średnią) pewnej zmiennej losowej X o skończonej liczbie możliwych wartości $\{x_1, \dots, x_n\}$ obliczamy wg wzoru:

$$\begin{aligned} E(X) &= x_1 \cdot P(X = x_1) + \dots + x_n \cdot P(X = x_n) \\ &= \sum_{i=1}^n x_i P(X = x_i). \end{aligned} \quad (12)$$

- W przypadku ciągłym — gdy nieskończony zbiór możliwości — mamy:

$$E(X) = \int_{x \in X} xp(x)dx. \quad (13)$$

Wariancja — średni kwadrat odchylenia

- W przypadku dyskretnym:

$$D^2(X) = \sum_{i=1}^n (x_i - E(X))^2 P(X = x_i) \quad (14)$$

$$= E(X^2) - E^2(X). \quad (15)$$

- W przypadku ciągłym:

$$D^2(X) = \int_{x \in X} (x - E(X))^2 p(x) dx \quad (16)$$

$$= E(X^2) - E^2(X). \quad (17)$$

- Odchylenie standardowe to pierwiastek z wariancji.

Naiwny klasyfikator Bayesa

- Realizuje zadanie klasyfikacji dla dowolnej liczby klas, tj. odwzorowanie:

$$X \rightarrow \{1, 2, \dots, m\},$$

gdzie w ogólności $X = X_1 \times X_2 \times \dots \times X_n \subseteq \mathbb{R}^n$.

- Jest to klasyfikator probabilistyczny z dołożonym tzw. *naiwnym założeniem*, że zmienne wejściowe są niezależne: $\forall i \neq j \quad X_i \perp X_j$.
- Dzięki temu założeniu klasyfikator radzi sobie świetnie z dowolną liczbą zmiennych (mogą być setki czy nawet tysiące) — *nie cierpi na przekleństwo wymiarowości*. Wraz ze wzrostem liczby zmiennych złożoność skaluje się liniowo a nie wykładniczo.
- Ograniczenie: w praktyce wymaga zmiennych dyskretnych (kategoryczne, wyliczeniowe). Zmienne ciągłe muszą zostać zdyskretyzowane na przedziały.

Naiwny klasyfikator Bayesa

- Dany jest pewien zbiór danych z wyróżnioną zmienną decyzyjną (wyjściową):

X_1	X_2	\dots	X_n	Y
3	1	\dots	2	1
2	5	\dots	4	2
1	4	\dots	2	2
\vdots	\vdots	\vdots	\vdots	\vdots

- Na podstawie tabelki znamy rozkłady prawdopodobieństwa **wektorów** wejściowych w poszczególnych klasach tj. $X = x|Y = y$ (utożsamiając je z rozkładami częstości).
- Dla pewnego nowego $X = \underbrace{(x_1, x_2, \dots, x_n)}_x$ chcemy wyznaczyć

numer klasy y^* , która jest najbardziej prawdopodobna:

$$y^* = \arg \max_y P(Y = y|X = x). \quad (18)$$

Naiwny klasyfikator Bayesa

$$\begin{aligned} P(Y = y|X = x) &= \frac{P(X = x|Y = y)P(Y = y)}{P(X)} \\ &= \frac{P(X = x|Y = y)P(Y = y)}{P(X = x|Y = 1)P(Y = 1) + \dots + P(X = x|Y = m)P(Y = m)}. \end{aligned} \quad (19)$$

Mianownik stały i niezależny od y , dla którego badamy $P(Y = y|X = x)$, a zatem:

$$y^* = \arg \max_y P(Y = y|X = x) = \arg \max_y P(X = x|Y = y)P(Y = y). \quad (20)$$

Wprowadzamy **naiwne założenie** o niezależności zmiennych, gdy w ogólności $x = (x_1, x_2, \dots, x_n)$, mówiące że:

$$\begin{aligned} P(X = x|Y = y) &= P(X_1 = x_1 \cap X_2 = x_2 \cap \dots \cap X_n = x_n|Y = y) \\ &= P(X_1 = x_1|Y = y)P(X_2 = x_2|Y = y) \dots P(X_n = x_n|Y = y) \\ &= \prod_{i=1}^n P(X_i = x_i|Y = y). \end{aligned}$$

A zatem

$$y^* = \arg \max_y \prod_{i=1}^n P(X_i = x_i|Y = y)P(Y = y). \quad (21)$$

Naiwny klasyfikator Bayesa

- **Zysk (z naiwności)** — Niech dla uproszczenia każda ze zmiennych ma stałą lub średnią liczbę q wartości (moc dziedzin). Aby zapamiętać wszystkie możliwości dla $P(X_i = x_i|Y = y)$ potrzeba $O(n \cdot q \cdot m)$ pamięci. Bez naiwności byłoby to $O(q^n \cdot m)$, co w wielu przypadkach byłoby niemożliwe, więc klasyfikacja każdorazowo wymagałaby jednego przejścia po zbiorze danych, aby dla zadanego x wyznaczyć $P(X = x|Y = y)$.
- **Trudność (bez naiwności)** — Dla „małego” problemu, nawet jeżeli byłaby możliwość zapamiętania $O(q^n \cdot m)$ prawdopodobieństw łącznych $P(X = x|Y = y)$, to niektóre z nich mogłyby być błędnie zerowe (lub bardzo małe) z uwagi na braki realizacji wszystkich kombinacji wektora $x = (x_1, \dots, x_n)$ w bazie danych, która jest do dyspozycji. Trudność ta znika przy naiwności, bo patrzymy na rozkłady pojedynczych zmiennych w klasach (a nie łączne).

Naiwny klasyfikator Bayesa

- „Epsilonowanie” — Gdy mało danych istnieje groźba, że $\prod_{i=1}^n P(X_i = x_i|Y = y)P(Y = y)$ stanie się (nieprawdziwie) zerem, gdy jeden z czynników jest zerem na podstawie tabelki z braku pewnych realizacji $X_i = x_i|Y = y$. Wyniki klasyfikacji mogą być z tego powodu czasami błędne. Dopuszczalna sztuczka: „wygłacić” wszystkie rozkłady warunkowe dodając do każdego punktu rozkładu pewną małą liczbę ϵ i normalizując do sumy równej jedności (dzieląc przez sumę).

Naiwny klasyfikator Bayesa

- Dla zachowania dobrych praktyk modelowania, klasyfikator powinien być budowany z rozbiem zbioru danych na część uczącą i testującą lub z wykorzystaniem ogólniejszej techniki *krosvalidacji*.
- Po upewnieniu się, że na danym problemie klasyfikator poprawnie uogólnia — błędy na zbiorach testujących nie odbiegają znacząco od błędów na zbiorach uczących — można ostatecznie zbudować klasyfikator na całym zbiorze danych.

Reguła Bayesa

- Pozwala **aktualizować** nasz dotychczasowy **model** pewnego zjawiska na podstawie napływających danych.

$$P(\text{model}|\text{dane}) = \frac{P(\text{dane}|\text{model})P(\text{model})}{P(\text{dane})}. \quad (22)$$

$$\begin{aligned} P(\text{model}|\text{dane}) &= \frac{P(\text{dane}|\text{model})P(\text{model})}{P(\text{dane})} \\ &= \frac{P(\text{dane}|\text{model})P(\text{model})}{P(\text{dane}|\text{model}_1)P(\text{model}_1) + \dots + P(\text{dane}|\text{model}_n)P(\text{model}_n)}. \end{aligned} \quad (23)$$

- Pojęcia: **a priori**, **a posteriori**, **likelihood**.
- Wersja dla funkcji gęstości. Niech M oznacza nieskończony zbiór modeli, a m^* wyróżniony model, który chcemy zbadać:

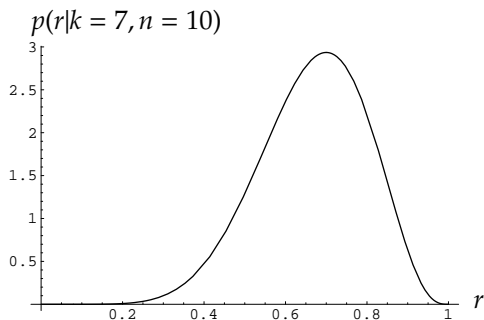
$$p(m^*|\text{dane}) = \frac{P(\text{dane}|m^*)p(m^*)}{\int_{m \in M} P(\text{dane}|m)p(m)dm}. \quad (24)$$

Reguła Bayesa

- W „jednoręcznych bandytach” mamy trzy różne rodzaje tarcz losujących symbol „7” z jednym prawdopodobieństwem $r \in \{\frac{1}{2}, \frac{1}{4}, \frac{1}{8}\}$. Z jaką tarczą mamy do czynienia, jeżeli w próbie o licznosci $n = 5$ mamy $k = 2$ sukcesy.
- Referendum: jaki rozkład na odsetek $r \in [0, 1]$ głosujących „tak” w całej populacji, jeżeli próba: $k = 7$ w $n = 10$.
- Jakie jest prawdopodobieństwo, że jutro wszędzie słońce?
- Składanie reguły Bayesa z kilku prób (ze zmianą a priori), np.: $n_1 = 3, k_1 = 2$ i $n_2 = 2$ i $k_2 = 2$ lub $n = 5$ i $k = 4$.

Referendum

$$p(r|k=7, n=10) = \frac{r^7(1-r)^3}{\int_0^1 s^7(1-s)^3 ds} = \frac{r^7(1-r)^3}{\frac{1}{1320}}. \quad (25)$$

$$E(r) = \int_0^1 rp(r)dr = 1320\left(\frac{r^8}{8} - \frac{r^9}{3} + \frac{3r^{10}}{10} - \frac{r^{11}}{11}\right)\Big|_0^1 = \frac{2}{3}. \quad (26)$$

Czułość i specyficzność (klasyfikatora)

Czułość (ang. *sensitivity*)

$$\text{czułość} = \frac{\text{liczba prawdziwych pozytywnych}}{\text{liczba prawdziwych pozytywnych} + \text{liczba fałszywych negatywnych}} \quad (27)$$

Specyficzność lub swoistość (ang. *specificity*)

$$\text{specyficzność} = \frac{\text{liczba prawdziwych negatywnych}}{\text{liczba prawdziwych negatywnych} + \text{liczba fałszywych pozytywnych}} \quad (28)$$

Czułość i specyficzność a reguła Bayesa — przykład

Duża firma zamierza zrobić badania antynarkotykowe swoim pracownikom. Niech D i N oznaczają odpowiednio narkomana i nienarkomana, a $+$ i $-$ zdarzenia, że test wyszedł pozytywny lub negatywny. O pewnym teście narkotykowym wiadomo, że ma czułość $P(+|D) = 0.99$ i specyficzność $P(-|N) = 0.99$. Wiadomo także, że w całym dorosłym społeczeństwie mamy 0.005 narkomanów. Pytamy, ile wynosi $P(D|+)$? Czyli jakie jest prawdopodobieństwo, że ktoś jest faktycznie narkomanem, jeżeli go posądzimy o to na podstawie pozytywnego testu?

Czułość i specyficzność a reguła Bayesa — przykład

$$\begin{aligned}P(D|+) &= \frac{P(+|D)P(D)}{P(+|D)P(D) + P(+|N)P(N)} \\ &= \frac{0.99 \cdot 0.005}{0.99 \cdot 0.005 + 0.01 \cdot 0.995} \approx 33\%.\end{aligned}$$

Tylko około **33%** spośród tych, dla których test dał wynik pozytywny, jest faktycznie narkomanami. Dlaczego? Wnioski?

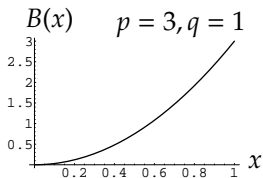
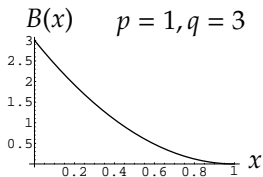
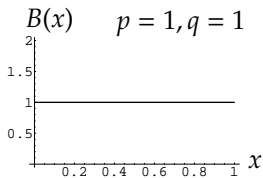
Rozkłady beta i uśrednianie ocen ekspertów

Parametryczna rodzina rozkładów beta $\{B(x, p, q)\}_{(p,q) \in \mathbb{N}^2}$

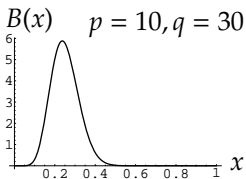
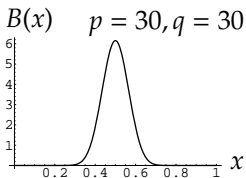
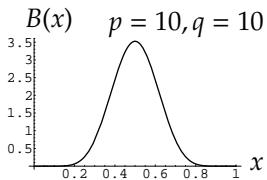
$$B(x, p, q) = \frac{x^{p-1}(1-x)^{q-1}}{\int_0^1 s^{p-1}(1-s)^{q-1} ds}, \quad (29)$$

gdzie p i q są odpowiednikami liczby sukcesów i porażek w rozkładzie dwumianowym (schemat Bernoulli'ego), tyle że powiększone o 1. Tzn. jeżeli np. $p = 1$ i $q = 1$, to odpowiada to tak naprawdę 0 sukcesów i 0 porażek i otrzymujemy rozkład jednostajny — często używany jako rozkład a priori.

Rozkłady beta i uśrednianie ocen ekspertów

Rozkłady beta i uśrednianie ocen ekspertów

Rozkłady beta i uśrednianie ocen ekspertów

Dwóch ekspertów różnie wycenia tę samą nieruchomość. Jeden na 4 mln zł, a drugi na 10 mln zł. Wiemy, że za pierwszym ekspertem „stoi” baza danych 6 przypadków (doświadczenie zawodowe — tyle podobnych nieruchomości wycenił), a za drugim baza danych 2 przypadków?

- 1 Czy możemy wartość oczekiwaną oszacować jako:
$$\frac{6}{6+2}4 + \frac{2}{6+2}10 = 5.5?$$
- 2 Jak możemy znaleźć funkcję gęstości rozkładu prawdopodobieństwa $p(r)$ na prawdziwą cenę nieruchomości $r \in [4, 10]$?
- 3 Czy wartość oczekiwana $E(r)$ policzona na podstawie funkcji gęstości rozkładu będzie dokładnie równa oszacowaniu z punktu 1?

Rozkłady beta i uśrednianie ocen ekspertów

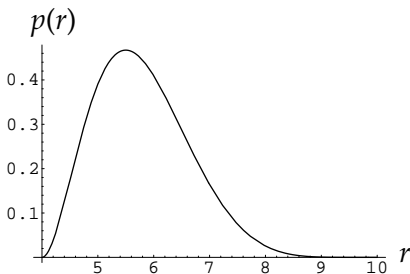
Zastosujemy odpowiedni rozkład beta, przy czym zmienną $x \in [0, 1]$ zastępujemy zmienną $r \in [4, 10]$ wg następującego przekształcenia:

$$x = \frac{r - r_{\min}}{r_{\max} - r_{\min}} = \frac{r - 4}{10 - 4}. \quad (30)$$

Otrzymujemy:

$$\begin{aligned} p(r) = B(r, 2 + 1, 6 + 1) &= \frac{\left(\frac{r-4}{10-4}\right)^2 \left(1 - \frac{r-4}{10-4}\right)^6}{\int_4^{10} \left(\frac{s-4}{10-4}\right)^2 \left(1 - \frac{s-4}{10-4}\right)^6 ds} \\ &= \frac{7}{6} \left(1 + \frac{4-r}{6}\right)^6 (-4+r)^2. \end{aligned}$$

Rozkłady beta i uśrednianie ocen ekspertów

$$E(r) = \int_4^{10} rp(r)dr = \frac{7}{6} \left(\frac{125000r^2}{729} - \frac{275000r^3}{2187} + \frac{128125r^4}{2916} - \frac{6625r^5}{729} + \frac{20875r^6}{17496} - \frac{515r^7}{5103} + \frac{499r^8}{93312} - \frac{17r^9}{104976} + \frac{r^{10}}{466650} \right) \Big|_4^{10} = \frac{29}{5} = 5.8. \quad (31)$$